

Tots els colors del roig

VICENT ÀLVAREZ

Consell Valencià de Cultura

Allà per l'any 60 buscàvem gent per dur endavant *Diàleg* a l'antiga Facultat de Dret del carrer del la Nau i trobàrem un xicot de 17 anys que parlava en castellà i s'anomenava *José Vicente*. Ens va agradar. El primer paper que féu es titulava "Preguntas para colonialistas". Des d'aleshores, hem coincidit en moltes mogudes, hem fet país, compartit ideals de més justícia social, d'igualtat d'homes i dones, de sostenibilitat ambiental, de compromís. I visquérem emocions junts: els *guateques*, la *mili* a Ronda, el final de la dictadura...

Si avui gaudim de més igualtat, democràcia o llibertat, en part és gracies a la coherència i per persistència en els valors de canvi, de país i d'esquerres, i en això el company Marquès ha aportat quelcom. Encara ens queda molt per fer, és cert; l'exemple de Josep Vicent ens pot ajudar a continuar. Fins sempre.

PEPA CHESA

Bloc

Vaig conèixer Josep Vicent Marquès en arribar a la Universitat de València a estudiar biologia, l'any 1972. Vaig entrar a formar part de Germania Socialista de la mà de Pura Peiró i Robert Usach, i allà vaig trobar-me amb Vicent Martí i amb Marquès, entre d'altres. Els components participatius, no autoritaris i transformadors, generaven unes dinàmiques d'aprenentatge i formació, personal i col·lectiva, que encara hui ens permeten de reconèixer-nos quan ens trobem. Marquès ens colpejava el pensament amb la seua creativitat, amb les seues anàlisis imprevisibles i innovadores. Amb ell vam aprendre a discutir i a debatre. I és així com, amb ell, vam guanyar en autonomia i en capacitat crítica, i vam poder pensar les nostres condicions de vida, el nostre territori, el nostre país, el País Valencià, des de nosaltres mateixos, sense esperar que altres el pensaren, i el feren, per nosaltres. Gràcies, Marquès.



El 4 de juny passat es morí a València Josep Vicent Marquès. Per provar d'abastar (i homenatjar) la figura polièdrica i heterodoxa de l'escriptor, sociòleg, pensador i activista compromès, hem demanat opinions i records a diverses veus que li han estat properes.

JOAN A. LLINARES

Administrador del MNAC

Vaig conèixer Josep Vicent Marquès quan aní a estudiar a la Universitat de València a començament dels anys 70 i com a resultat de militar en l'heterodox grup polític valencià Germania Socialista. Per les formes de funcionar en aquella època en què encara es moria a les comissaries de la dictadura franquista, sempre m'ha resultat un tant divertit recordar que, per qüestions de la clandestinitat, vaig trigar un temps a poder unir dues persones que m'eren admirables i que pensava que eren diferents: per una part, el professor i personatge públic de rigorosa i àmplia cultura crítica que provocava la reflexió contínua a les seues classes, seminaris i conferències; i, per una altra, l'agut dirigent polític d'una organització formada per joves radicals que pels seus postulats antistalinistes, de defensa del dret d'autodeterminació nacional, de la construcció d'un socialisme democràtic en un context d'alliberament personal, resultava massa romàntic per a encaixar en un ambient que estava colonitzat per ideologies més ortodoxes, dogmàtiques i estatistes entre les quals acabaria dissolent-se el grup encara que escampant la fèrtil llavor que va contribuir al naixement del moviment antinuclear, pacifista i de l'ecologisme polític al País Valencià. Moviment que avui seria impossible d'entendre en la seua globalitat sense tenir en compte les contribucions personals i intel·lectuals de persones com Josep Vicent Marquès del qual sempre ens quedarà el record i l'obra escrita.

JOSEP GUIA

PSAN

Durant el curs 1972-73, una colla de professors no numeraris (PNN), convocats per Marquès, férem una Agrupació Socialista d'Ensenyants, el nom de la qual resultava molt adequat, en sigles, a la fauna reunida. Una de les bromes lingüístiques, de què tant s'agradava Josep Vicent. Per cert, que un dels objectius de l'ASE va ser aconseguir l'ús normal del català a les assemblees de PNN, com a primera instància. Amb aquest objectiu, prepararem l'estratègia: a la propera assemblea, jo començaria a

fer una intervenció en català; aleshores, algú (tots sabem qui, més o menys) diria: "Companero, habla en castellano porque así nos entendemos todos"; en aquest moment, Damià Mollà, que era a la mesa, es giraria cap als altres dos, consultant-los, i diria: "La mesa entén que és un dret democràtic expressar-se en català"; jo acabaria la meua curta intervenció i, immediatament, demanarien la paraula Marquès i uns altres i la qüestió quedaria resolta. I així va ser, al mil·límetre. Després, dinàrem a l'Estimat. Marquès era una persona entranyable i un home d'esquerres. No es va apuntar mai al PSOE.

ELISEU CLIMENT

Editor

L'any 1973, Josep Vicent Marquès guanyava el premi d'assaig Joan Fuster amb *Pais perplex* i, amb una obra que continua essent referent per comprendre alguns quès i alguns coms del País Valencià, marcava un punt important en la cultura catalana actual (aquells Octubre varen ser també els de *Grills esmolen ganivets a trenc de plor*, del poeta Joan Navarro, o del primer Andròmina, atorgat a una novel·la també trencadora: *Falles folles fetes foc*, de Fabregat). Ben mirat, des d'una brillant heterodòxia, genial i divertit com era, Marquès sempre va anar davant del seu temps, i igual com en aquell any 73 es va situar en el pas cap a la modernitat, va saber captar la importància dels corrents que prenien força i transformaven l'esquerra europea des de l'antidogmatisme i l'ecologia, i va ser pioner a introduir-los al País Valencià. Marquès va ser un amic. Amb totes les discrepàncies que permet la proximitat, però un bon amic. Un nacionalista convençut de la importància de les confluències. I un pensador lliure. I honest. L'enyorarem. I, per bé que ens en quedin les obres, el país també el trobarà a faltar.

RAFAEL XAMBÓ

Sociòleg

Ha mort l'home i queden muntanyes de papers. Josep Vicent Marquès va ser un escriptor fecund, tant per vici com per necessitat, i un conversador esplèndid.

La veu personalíssima de Josep Vicent Marquès s'ha fet sentir en llibres i conferències. També les pàgines d'EL TEMPS han tingut el plaer d'acollir-la. Us oferim alguns extractes de les seves aportacions.

■ Juliol/1990. Entrevista.

"Si hi ha capital hi ha burgesia, encara que no tinga les característiques de la burgesia més brillant. La valenciana és una burgesia birriosa, pessetera, poc cívica..."

"La meua major frustració la vaig tenir l'any 78, quan es va muntar una cosa que es deia 'Comissió 9 d'Octubre', en la qual estàvem pràcticament tots els partits d'esquerra, per posar en marxa una campanya educadora contra l'anticatalanisme. Jo em vaig fer càrrec de la comissió de propaganda, i la vaig muntar amb poetes i publicitaris. Teníem una quantitat de fullets i adhesius que no vam dur mai a la impremta perquè els representants dels partits polítics discutien i no decidien res."

"Jo vaig arribar al català per un procés de compromís amb el meu poble, però amb un referent molt fort perquè la família del meu pare parlava en català."

"Em van educar en castellà, no tant perquè ma mare fóra castellanoparlant, sinó perquè mon pare tenia una consciència molt forta d'haver perdut la guerra com a treballador, com a democrata i com a valencià."

"No he tingut més relació amb Fuster perquè cap dels dos no sabem conduir. És l'única raó per la qual em sap greu no tenir carnet de conduir. A pesar d'això, crec haver captat que Fuster no ha volgut ser mai *el pare*, i sempre l'he pensat com *el tio*. I al tio no se'l mata: és una referència entranyable, tant intel·lectualment com personal."

"Trobe els ecologistes massa replegats en l'aspecte conservacionista, estrictament. Jo apostava molt per la capacitat de l'ecologisme quan vam viure el moment d'optimisme revo-

En primera persona, i plural

lucionari i de lluita de classes, sempre que generara una cultura política, unes propostes polítiques generals.”

■ Setembre/1993. Enquesta.

“Jo he estat sempre un nacionalista, bàsicament valencià, per dir-ho d'alguna manera, cultural i lingüística, i després de molt de temps crec que l'única manera d'ajudar a la vertebració de les terres de llengua catalana és el contacte directe entre la gent. Cal que els valencians viatgen més cap al nord i cap a les illes: les coses anirien molt millor.”

■ Març/1997. Entrevista.

“No he pogut mai, ni he volgut, tractar de política sense incloure les persones, ni a la inversa. Algunes consignes del 68 eren un poc més que consignes: qui parla del fet polític sense atendre el fet personal té un cadàver en la boca.”

“Ningú no retrau al promotor d'obres que no es quede a viure en les cases que promou. Jo he tractat de posar en contacte gent que potser no s'haurien conegut d'una altra manera i de subratllar sempre el que tenien en comú diversos processos socials, tant d'opressió com d'emancipació. En tot cas, és cert que odie manar, i no ho dic com un mèrit.”

“Alternatives divertides que ridiculitzaren la fanfàrria estúpida del poder: això era –i és– irrenunciable. Potser per això jo he deixat certes coses, en percebre el perill de l'avorriment. Marx deia que la vergonya és un sentiment revolucionari. No ho dubte. Però hi afegesc que l'avorriment és el més anticombatiu que hi ha. Per això dic que em fie més d'una lleialtat multiforme que de la fidelitat; també, i potser sobretot, en la lluita política.”

“El meu posicionament és sumar-me al moviment més viu en cada moment, cosa que, per descomptat, implica estar en el col·lectiu que més lleialtats emancipatòries pugui assumir. En abstracte, sóc verd i la resta són adjectius. En concret:

ho donaria tot per formar part del grup més educadament i pacíficament radical d'un possible bloc nacionalista. No sé si pot formar-se, i no crec que el munte jo. Però seria un final bonic d'aquesta apassionat pel·lícula.”

■ Desembre/2000. Opinió.

“Cal rebutjar la idea d'una dictadura hormonal que ens obligaria els mascles d'aquesta espècie, entranyable tot i que òbviament sobrevalorada, a estossinar-nos nosaltres mateixos per punt d'honor



de gènere, i les dones per morbosa delectació. Sortosament la testosterona sols produeix una major capacitat d'aprenentatge del comportament agressiu, o si vostès permeten una expressió d'urgència: alça el piu però no la mà. És reconfortant, en aquest cas, recordar que Gandhi era home.”

■ Març/2001. Entrevista.

“La reedició de *Pais perplex* ara es justifica per dues raons de pes. La primera és que em vaig trobar en una situació personal que em feia pensar que m'havia de morir i volia que en quedara constància, perquè el llegiren,

del meu llibre. I la segona raó és que si la gent s'haguera llegit *Pais perplex*, la 'batalla de València' es podria haver previst. Perquè la 'fosca consciència' és el que aquesta gent ha manipulat fins a convertir-la en blaverisme.”

“L'hostilitat cap a qualsevol forma de consciència de país té molt a veure amb la por de perdre el control que, d'una manera provinciana, exerceixen certes minories. L'autoodi s'expressa a través de l'espanyolisme, un sentiment a partir del qual aquesta gent ha mirat de 'purificar-se'.”

“En una ocasió vaig preguntar a Fuster si ell considerava que hi havia o no burgesia [al País Valencià]. Fuster es va empenyar afectuosament amb mi i em va dir que no hi havia hagut el tipus de burgesia que al sector nacionalista li hauria agradat. La burgesia nostra ha estat històricament inculta, gasiva i procastellana.”

“Hi ha una sensibilitat nacionalista, una sensibilitat feminista, una sensibilitat ecologista... No som tots d'una peça. En les manifestacions de signe progressista acostumes a trobar-te sempre amb persones procedents de totes aquestes sensibilitats. Per això pense que podem unir esforços entre tots.”

“Els elements més asilvestradament nacionalistes espanyols tracten de criminalitzar el nacionalisme democràtic. Pretenen que el nacionalisme es justifique contínuament. 'Ei, que jo sóc nacionalista, però sóc demòcrata!' Obliden que va ser el nacionalisme el que va lluitar per la democràcia durant molt de temps.”

“El que jo demanaria és pluralisme enfront de la unificació, la uniformació, la globalització i l'imperialisme. Tot el que siga intercanviar experiències i defugir, per tant, l'endogàmia, està bé. Tot el que siga normalitzar culturalment i políticament els tres països de cultura i llengua catalanes és positiu.”



Una imatge per a tota una època: el flamant guanyador del premi Joan Fuster d'assaig presenta in situ el seu *Pais perplex*. L'editor, Ellseu Climent, a l'esquerra, aguanta el micròfon. És l'any 1973.

Si deixem de banda la copiosa obra periodística, que conté un bon grapat d'il·luminacions –Walter Benjamin– i donaria per a més d'una tesi, podríem dir que J. V. Marquès és el principal exponent al País Valencià de la sociologia crítica. Analista de les diverses formes modernes d'exploració i dominació, a les seues obres es va ocupar de la lluita de classes, la qüestió nacional, l'ecologia, la cultura popular, la història social, la vida quotidiana i la reproducció social, les relacions de gènere... I sempre el vam trobar enmig dels moviments socials aportant el que podia. Va escriure magnífiques pàgines amb el seu compromís. Marxista, weberian, foucaultian, fenomenòleg; tot a la seua manera ben àcrata i ben humorada. Ara toca llegir-lo, no canonitzar-lo.

LLUÏSA CIFRE

Ca Revolta

“El model imperant de masculinitat no és biològic, sinó social, i està en crisi, feliçment”. Josep Vicent Marquès fou “un sociòleg que ho volia escoltar tot”, com ha dit Ernest Garcia, però ben forta va ser, de tres dècades ençà, la seua implicació en les reivindicacions del feminisme. Marquès va ser-ne un gran aliat, i ben prompte va saber trobar el seu lloc dins d'aquesta lluita. De fet, a l'estat espanyol va ser ell qui obrí el debat sobre les masculinitats amb el seu article “La alienación del varón”, premiat a *El Viejo Topo* el 1979. Marquès no parla de

noves masculinitats, sinó que rebutja els models, i reivindica la construcció personal de cada identitat a partir de la superació dels rols en què ens socialitzem des del nostre naixement, i que no solament perjudiquen les dones, sinó també (i fins llavors això s'eludia, es defugia) els homes. Les seues idees, però, no solament les va traslladar sobre el paper, sinó que tractà de dur-les a la pràctica, com ara al grup de reflexió d'homes que va muntar a Ca Revolta quasi en el mateix moment del naixement d'aquest espai. Aquesta va ser una de les seues aportacions al nostre projecte, i ell, un model per als homes que volem com a companys de viatge.

JAUME PÉREZ MONTANER

Esriptor

Algú ho va dir, després d'escoltar la cançó d'Ovidi Montllor “M'aclame a tu”, en la breu cerimònia de comiat: amb Josep Vicent Marquès se n'ha anat un dels més genuïns representants d'allò que fou entre nosaltres el Maig del 68. Pense que és ben cert: compromís cívic i polític fins al darrer moment; intel·ligència i imaginació en les múltiples activitats que el van ocupar. Vull recordar-lo ara com a escriptor, una professió que ell tenia en molt alta estima, a la qual es va dedicar encara que de manera esporàdica. L'enginy i l'agilitat narrativa són presents en *Pais perplex* o en *Tots els colors del roig*, per exemple, però, sobretot en el seu llibre

de narracions *Amors impossibles*, la seua mostra literàriament més recixida, amb uns relats breus o brevíssims que en alguns casos s'avancen a la moda actual dels seguidors d'Augusto Monterroso. Llegim-lo o tornem-lo a llegir; de segur que no ens defraudarà.

ALFONS CERVERA

Esriptor

No hi ha cap ésser humà fet d'una sola peça. Som moltes peces i mentre vivim les anem ajuntant en un tot que amb seguretat continuarà sent quelcom incomplet. Els molts anys que he conegut de prop Josep Vicent Marquès demostren clarament aqueixa obvietat. Sobretot des que va caure malalt fa nou anys i vaig estar atent a totes les seues successives recaigudes. Era una persona sàvia, enginyosa (potser la seua principal qualitat, i ho dic en el sentit més noble de la paraula), lúcida a totes hores fins i tot en les més intempestives i begudes, irònic... Però el més significatiu és que Marquès era aqueixa barreja –en ell, desmesurada– de llums i d'ombres. Era entranyable a estones i desprietat al minut següent, era caòtic però amb un estrany sentit de l'ordre que col·locava cada cosa al seu lloc, llest per a la cosa intel·lectual i tremendament negat per a solucionar els més insignificants detalls de la vida quotidiana, amic i enemic d'algú en el tram que va d'un minut al següent. Era l'hòstia, en això de la complexitat i les contradiccions. Marquès es va anar quedant a soles a mesura que s'anava quedant sol amb ell mateix, pel seu caràcter difícil, per la seua malaltia persistent que el deixava KO moltes vegades. Però per a mi l'amistat potser és el més sagrat que hi ha. I la mort d'aquest amic és una putada. Per a aquest país i per a molta gent que a la seua manera l'estimava i li agrafia la seua aportació a la tasca comuna de millorar la merda de món en què vivim. Aparentment, estava molt sol, però mai no va faltar gent que hi va romandre sempre prop, bastant gent. I jo sabia que en qualsevol moment de necessitat comptava amb moltíssima gent que li donaria un colp de mà de seguida. Els últims anys era molt difícil que pogués treballar en unes mínimes condicions. Però va deixar escrites unes memòries.